

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ
ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

1997-2022: 25 ΧΡΟΝΙΑ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ

ΕΛΙΝΑ ΜΑΝΩΛΗ¹

ΙΝΩ ΣΙΩΖΙΟΥ²

ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ:

Άλλη μια χαμένη ευκαιρία για τη θωράκιση της χώρας απέναντι στην κλιματική κρίση

Η υιοθέτηση του Ευρωπαϊκού Κλιματικού Νόμου (Κανονισμός 2021/1119), μετά από πολύμηνες συζητήσεις και διαπραγματεύσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αναθέρμανε και ενέτεινε τη συζήτηση και στην Ελλάδα για ένα αντίστοιχο πλαίσιο το οποίο θα εξειδίκευε τους συνολικούς ευρωπαϊκούς στόχους για τη χώρα μας, αλλά επίσης θα έθετε και ένα συνολικό πλαίσιο διακυβέρνησης, θέσπισης και παρακολούθησης της πορείας της χώρας προς την κλιματική ουδετερότητα, καθώς και θα ενίσχυε την κλιματική ανθεκτικότητα, ακολουθώντας «καλές πρακτικές» που έχουν υιοθετήσει ήδη σε άλλες χώρες.

Τελικά, μετά από πολλαπλές κυβερνητικές εξαγγελίες και ανακοινώσεις, βιώσαμε μια ηχηρή διάψευση προσδοκιών: Ο ελληνικός κλιματικός νόμος (Ν. 4936/2022) που ψηφίστηκε στα τέλη Μαΐου μόνο με τις κυβερνητικές ψήφους, αφού καταψηφίστηκε από σύσσωμη την αντιπολίτευση, στιγματίστηκε από

¹ Η Ελίνα Μανώλη είναι δρ. χημικός μηχανικός από το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

² Η Ινώ Σιώζιου έχει μεταπτυχιακή ειδίκευση (Msc) στο περιβάλλον, την ενεργειακή πολιτική και τη διαχείριση πόρων και έχει διατελέσει σύμβουλος στο ΥΠΕΝ.

ηχηρές απουσίες, με σημαντικότερη ίσως όλων την απουσία της ουσιαστικής συνδιαμόρφωσης του περιεχομένου του με την κοινωνία και τους παραγωγικούς φορείς. Συνοδεύτηκε επίσης και από τη συμβολική απουσία του Πρωθυπουργού και του καθ' ύλην αρμόδιου Υπουργού Κλιματικής Κρίσης, όπως και την απουσία αναφοράς σε δικαιώματα και ανισότητες, αλλά κυρίως στιγματίστηκε από την απουσία οποιασδήποτε επιστημονικής τεκμηρίωσης για τους ομολογουμένως ανεπαρκείς, αποσπασματικούς και παντελώς επικοινωνιακούς τομεακούς στόχους που επέλεξε να συμπεριλάβει η κυβέρνηση σε ένα τόσο σημαντικό νομοθέτημα.

Απουσία επιστημονικής τεκμηρίωσης

Ίσως ένα από τα βασικότερα θετικά στοιχεία των νομοθετικών πρωτοβουλιών σε ευρωπαϊκό επίπεδο είναι ότι αυτά συνοδεύονται από εκτεταμένη ανάλυση συνεπειών και ανάλυση εναλλακτικών προσεγγίσεων. Αυτό αφορά τόσο την όποια στοχοθεσία όσο και τα μέτρα που θα ληφθούν για την επίτευξή της. Ο ελληνικός κλιματικός νόμος αντίθετα βασίστηκε καταρχάς σε ένα παρωχημένο Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα, αφενός λόγω του αναθεωρημένου στόχου μείωσης εκπομπών για το 2030 και αφετέρου λόγω της αναμενόμενης αλλαγής του ανεφάρμοστου κυβερνητικού σχεδιασμού για απόσυρση όλων των υφιστάμενων λιγνιτικών μονάδων έως το 2023. Η ενδιάμεση στοχοθεσία για το 2040 (80% μείωση εκπομπών σε σχέση με το 1990) νομοθετήθηκε χωρίς καμιά τεκμηρίωση ή έστω υπόθεση εργασίας, όταν μάλιστα η Μακροπρόθεσμη Στρατηγική της χώρας για το 2050 (Ιανουάριος 2020) που είναι επίσης παρωχημένη, αφορά μόνο τον ενεργειακό τομέα και δεν στοχεύει στην κλιματική ουδετερότητα.

Χαρακτηριστικό είναι ακόμη ότι για κανένα από τα μέτρα τα οποία νομοθετήθηκαν δεν παρουσιάστηκε οποιοσδήποτε επιστημονικά τεκμηριωμένος σχεδιασμός ή ανάλυση κοινωνικών, περιβαλλοντικών και οικονομικών επιπτώσεων, όπως π.χ. για την απαγόρευση εγκατάστασης καυστήρων πετρελαίου θέρμανσης από το 2025, την υποχρεωτική ανάμιξη πετρελαίου θέρμανσης με ανανεώσιμα υγρά καύσιμα κατά 30% από το 2030 και μετά, την υποχρέωση τα νέα ταξί σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη να είναι

οχήματα μηδενικών εκπομπών από το 2026 και μετά ή για την εξαίρεση των τουριστικών καταλυμάτων από την υποχρεωτική κάλυψη επιφάνειας με φωτοβολταϊκά ή θερμικά ηλιακά συστήματα κατά 30%. Αγνοήθηκε επίσης ότι όλα τα παραπάνω μέτρα αποτελούν τμήματα τομεακών σχεδιασμών που αφορούν π.χ. την ηλεκτροπαραγωγή και την επάρκεια ισχύος, την ενεργειακή απόδοση και το ανθρακικό αποτύπωμα των κτιρίων, τις μεταφορές.

Η απουσία βασικής επιστημονικής τεκμηρίωσης δημιουργεί με τη σειρά της την εντύπωση ότι ο Εθνικός Κλιματικός Νόμος είναι απλώς μια σειρά από επικοινωνιακές εξαγγελίες, χωρίς συγκεκριμένη στόχευση ή σχέδιο, που μπορούν να μεταβληθούν στο μέλλον όχι μόνο λόγω εξωγενών παραγόντων ή βελτίωσης της επιστημονικής γνώσης, αλλά και λόγω πίεσης κοινωνικών ομάδων που αναμένουν/πιστεύουν ότι θα θιγούν/θίγονται από τα εκάστοτε μέτρα. Η εκ των υστέρων εκτίμηση επιπτώσεων για κάποια (όχι για όλα) από τα μέτρα του κλιματικού νόμου εντείνει ακριβώς αυτή την εντύπωση.

Αποτέλεσμα αυτού, σε συνδυασμό με την έλλειψη διαφάνειας, την απουσία οποιασδήποτε αναφοράς διαμοιρασμού του οφέλους από την πράσινη μετάβαση και την απουσία συμμετοχικής διακυβέρνησης τόσο στην κατάρτιση όσο και στη διαμόρφωση των κλιματικών πολιτικών από εδώ και στο εξής είναι η τροφοδότηση της δυσπιστίας απέναντι σε αυτή την πολύ μεγάλη θεσμική και παραγωγική αλλαγή που είναι αναγκαιότητα για τη χώρα μας και για τον πλανήτη.

Απουσία οποιασδήποτε προσπάθειας για ενδυνάμωση των πολιτικών για την κλιματική ανθεκτικότητα

Αναγνωρίζοντας ήδη την αναγκαιότητα ενσωμάτωσης των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής σε όλους τους τομεακούς σχεδιασμούς, από τον τουρισμό και την αγροτική παραγωγή, μέχρι τη χωροταξία, τη διαχείριση υδατικών πόρων και τις μεταφορές, ο ΣΥΡΙΖΑ με το Ν. 4414/2016 είχε θεσπίσει το πλαίσιο πολιτικής για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Θεσμοθέτησε έτσι την πρώτη Εθνική Στρατηγική Προσαρμογής, αλλά και την υποχρέωση των Περιφερειών της χώρας να εκπονήσουν Περιφερειακά Σχέδια Κλιματικής

Αλλαγής, λαμβάνοντας υπόψη κλιματικές προβολές για βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα. Τα Περιφερειακά Σχέδια Προσαρμογής όφειλαν να είχαν ολοκληρωθεί μέχρι σήμερα, αναγνωρίζοντας τομείς όπου αναμένεται να υπάρξουν σημαντικές επιπτώσεις, περιοχές ιδιαίτερα τρωτές στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, και σχετικές δράσεις άμεσης υλοποίησης με πολλαπλά οφέλη τόσο σε σημερινές όσο και σε μελλοντικές συνθήκες. Παράλληλα είχε θεσπιστεί και η ίδρυση Εθνικού Συμβουλίου Προσαρμογής, για τον συντονισμό συναρμόδιων Υπουργείων και φορέων, το οποίο ωστόσο παρέμεινε πρακτικά ανενεργό.

Ο κλιματικός νόμος ενσωμάτωσε τις παραπάνω διατάξεις, χωρίς ωστόσο να κάνει καμία περαιτέρω προσπάθεια για την ενδυνάμωσή τους, εκτός από την ανάθεση της σχετικής αρμοδιότητας στο νεοσύστατο Υπουργείο Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας, που δεν διαθέτει καν αρμόδιες υπηρεσίες για τον σκοπό αυτό.

Απουσία συνδιαμόρφωσης και συμμετοχής

Η διαμόρφωση του ελληνικού κλιματικού νόμου από «πάνω προς τα κάτω» και μάλιστα περιοριστικά μόνο για τους τομείς που τελούν υπό την αρμοδιότητα του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας είναι ενδεικτική της άποψης της κυβέρνησης ΝΔ για τη συμμετοχική διακυβέρνηση.

Αυτό επειδή επέλεξε να αγνοήσει πλήρως την [πρωτοβουλία διαμόρφωσης πρότασης κλιματικού](#) νόμου που ανέλαβαν, αρχικά, από κοινού η περιβαλλοντική οργάνωση WWF Ελλάς σε συνεργασία με το VouliWatch και η οποία πλαισιώθηκε από τη Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας, τους Γιατρούς του Κόσμου, την Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, την Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης, την Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, την Καλλιστώ, το Νόμος και Φύση, την Οικολογική Εταιρεία Ανακύκλωσης, την Greenpeace, την Medasset και το Solidarity Now.

Η πρόταση αυτή τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση την περίοδο 15 Απριλίου 2021 έως τις 15 Ιουνίου 2021 μέσω της πλατφόρμας klimatikosnomos.gr όπου κατατέθηκαν προτάσεις και σχόλια. Κατατέθηκαν ακόμη προτάσεις από τη Λαϊκή Πρωτοβουλία Κλίμα500 που έθεσε σε [διαβούλευση](#) τους άξονες ενός Ελληνικού Κλιματικού Νόμου και καλούσε σε συμμετοχή και συνδιαμόρφωση κάθε ενδιαφερόμενο πολίτη καθώς και συλλογικότητες, οργανώσεις και μαζικούς κοινωνικούς φορείς έως τις 30 Σεπτεμβρίου 2021.

Ο κλιματικός νόμος που ψηφίστηκε φέρει έντονα το στίγμα και το μήνυμα ότι η κλιματική πολιτική θα διαμορφώνεται σε γραφεία, χωρίς κοινωνική συμμετοχή, αναπαράγοντας τα συστημικά πρότυπα και μοντέλα που διαχρονικά χαρακτηρίζουν τη διακυβέρνηση στη χώρα μας.

Συγκεκριμένα, η συμμετοχή των παραγωγικών και κοινωνικών φορέων, στον κλιματικό νόμο της κυβέρνησης ΝΔ, περιορίζεται στη δημιουργία ενός φόρουμ κλιματικού διαλόγου σε διαδικτυακό τόπο του Οργανισμού Φυσικού Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής (ΟΦΥΠΕΚΑ), όπου και πάλι η συμμετοχή είναι περιορισμένη. Υπενθυμίζεται ότι ο ΟΦΥΠΕΚΑ είναι ο αθηνοκεντρικός φορέας που αντικατέστησε την αποκεντρωμένη δομή των Φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών (ΦΔΠΠ) απομακρύνοντας και αφαιρώντας τον λόγο από τις τοπικές κοινωνίες για τη διαχείριση των περιοχών Natura 2000.

Η μετατόπιση του διαλόγου σε ένα απλό ηλεκτρονικό φόρουμ ανταλλαγής απόψεων/σχολιασμών με εκθέσεις διαβούλευσης υποτιμά τόσο το μέγεθος της αλλαγής που θα φέρει η πράσινη μετάβαση στη ζωή μας όσο και την ίδια την κοινωνία και τους παραγωγικούς φορείς που μπορούν να εμπλουτίσουν και να καταστήσουν πιο λειτουργικές τις πολιτικές της πράσινης μετάβασης.

Απουσία της κοινωνικής διάστασης της πορείας προς την κλιματική ουδετερότητα

Η πράσινη μετάβαση, ως αλλαγή συστημικού παραδείγματος και πλήρους μετασχηματισμός του παραγωγικού και κοινωνικού μοντέλου, θα έχει σημαντικά κόστη αλλά και οφέλη, προϋποθέτει σημαντικές επενδύσεις που συχνά μπορεί να υπερβαίνουν το διαθέσιμο εισόδημα (π.χ. για αναβάθμιση ενεργειακού εξοπλισμού) και θα απαιτήσει τον μετασχηματισμό ολόκληρων παραγωγικών κλάδων και επαγγελμάτων, ιδίως όσων σχετίζονται με τα ορυκτά καύσιμα. Εφόσον δεν υπάρξει εξαρχής ενεργή πολιτική πρόληψης των νέων ανισοτήτων, υπάρχει πολύ μεγάλος κίνδυνος να απαξιωθεί στη συνείδηση της κοινωνίας, αλλά και να αποτύχει και στον ευρύτερο στόχο της μείωσης εκπομπών. Αντίστοιχα, τα οφέλη της μετάβασης δεν γίνεται να αφορούν μόνο λίγους, για παράδειγμα όσους έχουν τη δυνατότητα σήμερα να επενδύσουν σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας ή στην ενεργειακή αναβάθμιση της επιχείρησης ή της κατοικίας τους.

Κεντρικά στοιχεία των προτάσεων «από τα κάτω» είναι το δικαίωμα στην κλιματική σταθερότητα –ως κοινό αγαθό για όλες και όλους– για τις μελλοντικές γενεές και μάλιστα ως υποχρέωση της πολιτείας. Η κλιματική δικαιοσύνη/δικαιοσύνη περιγράφει την ευθύνη της πολιτείας να κατανέμονται με τυπική και ουσιαστική ισότητα τα οφέλη και τα βάρη της ενεργειακής μετάβασης, τη διασφάλιση της εργασιακής δικαιοσύνης, μεταξύ άλλων και δια της ειδικής πρόνοιας για τις θέσεις εργασίας που χάνονται λόγω της μετάβασης, την ενεργειακή δημοκρατία και την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στην παραγωγή καθαρής ενέργειας από ΑΠΕ μέσω των Ενεργειακών Κοινοτήτων, καθώς και προβλέψεις για την ενεργό συμμετοχή των ενδιαφερόμενων πολιτών στη διαμόρφωση των πολιτικών για το κλίμα μέσω του θεσμού της Κλιματικής Συνέλευσης. Οι προτάσεις επίσης περιλαμβάνουν,

πολύ ορθά, τη σύσταση Επιτροπής Εκτίμησης των Κοινωνικών Επιπτώσεων της Κλιματικής Αλλαγής με σκοπό να εποπτεύει τη μελέτη των κοινωνικών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και να συμβουλεύει στη διαμόρφωση πολιτικών.

Όλα αυτά τα στοιχεία που δυστυχώς λείπουν από τον ψηφισθέντα κλιματικό νόμο τον κάνουν να μοιάζει περισσότερο με μια υπόθεση που δεν αφορά την κοινωνία, που δεν αναγνωρίζει ότι η πολιτεία έχει την ευθύνη να σχεδιάσει και να εξασφαλίσει ότι η μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα θα υλοποιηθεί χωρίς να μείνει κανείς πίσω, και άρα να μοιάζει εντέλει με μια ακόμη υπόθεση εγκαταλελειμμένη στην «αγορά», με ό,τι αυτό μπορεί να σημαίνει για την κατανομή ωφελειών-βαρών και το ζήτημα των ανισοτήτων.

Μπορεί οι ανισότητες να απουσιάζουν συστηματικά από τον λόγο που εκφέρει η Νέα Δημοκρατία όμως εντείνονται και πολλαπλασιάζονται ραγδαία από τις ασκούμενες πολιτικές της. Πρόκειται για ένα μείζον ζήτημα στη σημερινή εποχή που χαρακτηρίζεται από έκρηξη του κόστους ενέργειας και κατακόρυφη αύξηση της ενεργειακής φτώχειας, σε μια εποχή που τίθεται σε αμφισβήτηση το αυτονόητο όπως είναι η πρόσβαση στο αγαθό της ενέργειας και σε ένα καθαρό και βιώσιμο περιβάλλον.